

ITEM CONTRA ARIANOS.

IN TOMO II. — Epistolæ CLXX, CCXXXVIII, CCXXXIX, CCXL, CCXLI et CCXLII.
 IN TOMO III. — Tractatus in JOH. XVIII, XX, XXXV; XXXVI, LIX et LXII.
 IN TOMO V. — Sermones LI, CXVII, CXVIII, CXXXIX, CXL, CCXXI et CCCLXXXIV.

ADMONITIO

IN LIBROS DE TRINITATE.

Proluxum de Trinitate opus per annos non paucos in manibus habuit Augustinus; cum illud, ut ipse ad Arelcium scribit, juvenis inchoavit, senex ediderit. Quippe id facile intermittebat, quoties alii cupiam incumbendum erat operi, quod pluribus profuturum existimabat; ratus istud operosius et minus utile quam pleraque alia, quod res minus necessaria et a paucioribus intelligendas contineret. Hunc laborem suscepit in eorum potissimum gratiam, qui fidei auctoritatem non recipientes, mysteriorum veritatem ratione demonstrari sibi volebant. Cum enim in sacrarum rerum meditatione, cui se maxime deditum Vir sanctus in lib. 1, cap. 3, profitetur, plura in dies et altiora divino illustratus lumine detegeret, non patiebatur charitas ipsum, quæ ex Dei dono accepisset, aliis denegare. Sperabat siquidem fore, ut aliis ministrando quæ legerent, ipse quoque proficeret; ac aliis cupiens respondere quærentibus, etiam ipse id quod quærebatur inveniret. Ergo suscepti, ait, lib. 1, cap. 5, hæc, *jabente atque adjuvante Domino Deo nostro, non tam cognita cum auctoritate disserere, quam ea cum pietate disserendo cognoscere*. Testatur in tertii libri exordio, stilum se perlibenter fuisse suppressurum, si res hujusmodi a Latinis invenirentur explicatæ, aut Græci qui de iis rebus tractarunt, essent latine redditi, aut alii denique curam respondendi quæstionibus ipsi propositis, quas, ait, *pro persona mea quam in servitio Christi gero, necesse est me pati, vellent suscipere*.

Argumentum suum variasque propositas circa id quæstiones et difficultates hoc ordine pertractat. In libro I summæ Trinitatis unitatem et æqualitatem demonstrat ex Scripturis: earum testimonia quæ contra Filii æqualitatem perperam objectantur, quomodo interpretanda sint secundum catholicam fidem, ostendit.

II. Eandem Trinitatis æqualitatem asserit, probans nihil obstare quæ de Filii missione ac Spiritus sancti, deque variis Dei apparitionibus dicuntur in Scripturis. Trinitatem enim totam in sua natura immutabilem, invisibilem, ubique præsentem, in missione qualibet vel apparitione inseparabiliter operari.

III. Quærit an in prædictis Dei apparitionibus corporea tantummodo creatura formata sit, in qua Deus humanis ostenderetur aspectibus; an Angeli jam ante existentes ita sint missi, ut ex persona Dei loquerentur, sive per corporalem speciem de corporea creatura assumptam, sive per suum ipsorum corpus in quas vellet species conversum: ita ut ipsa Dei essentia nunquam per se ipsam visa fuerit.

IV. Docet ad quid missus sit Filius Dei. Caterum, Filium Dei, quamvis missione factus sit minor, non ideo esse minorem quia misit eum Pater, nec ideo minorem Spiritum sanctum quia et Pater eum misit et Filius.

V. Pergit ad refellenda hæreticorum argumenta illa, quæ jam non o divinis libris, sed e suo sensu profertur. Ac primum quod objectant gignere et gigni, vel genitum esse et ingenitum, quoniam diversa sunt substantias esse diversas, refellit, ostendens ista de Deo non secundum substantiam dici, sed relative.

VI. In eos qui contra Filii æqualitatem disputant ex eo quod Christus ab Apostolo dicitur sit *Dei Virtus et Dei Sapientia*, quæstionem proponit, annon et ipse Pater sapientia sit. Cujus tantisper dilata solutione, adhuc probat unitatem et æqualitatem Patris, Filii, ac Spiritus sancti; et non Deum triplicem, sed Trinitatem dici et credi oportere. Tum explicat dictum Hilarii; *Æternitas in Patre, species in Imagine, usus in Munere*.

VII. Quæstionem, quæ dilata fuerat, resolvit, docetque Patrem, Filium, et Spiritum sanctum esse unam virtutem et unam sapientiam, non socus atque unum Deum et unam essentiam. Quærit postea quomodo dicatur in Deo, a Latinis una essentia, tres personæ; a Græcis, una essentia, tres substantiæ vel hypostases.

VIII. Ratione etiam reddita monstrat, non solum Patrem Filio non esse majorem, sed nec ambos simul aliquid majus esse quam Spiritum sanctum, nec quoslibet duos simul in eadem Trinitate majus aliquid quam unum, nec omnes simul tres majus aliquid quam singulos. Admonet ut ex veritate intellectione, ex notitia summi boni, et ex iusito amore justitiæ, intelligatur natura Dei; præsertim vero ut ipsius cognitio præcuratur per charitatem, in qua tria quædam velut Trinitatis vestigia inesse observat.

IX. Trinitatem in homine, qui imago Dei est, quamdam inveniri docet: mentem, et notitiam qua se novit, et amorem quo se notitiamque suam diligit; et hæc tria esse inter se æqualia et unius essentiæ.

X. Aliam in hominis mente evidentiorum reperiri trinitatem; in memoria scilicet, intelligentia, et voluntate.

XI. Etiam in exteriori homine Trinitatis aliqua vestigia, veluti in corporali visione, deprehendi.

XII. Præmissa distinctione sapientiæ a scientia, ostendit in ea quæ proprie scientia dicitur, quamdam trinitatem: quæ licet ad interiorem hominem jam pertineat, nondum tamen imago Dei sit appellanda.

XIII. Repertam in scientia trinitatem exponit per commendationem fidei christianæ.

XIV. De sapientia hominis vera dicit, qua videlicet meminit, intelligit, et diligit Deum: ostendit quod in eo ipso sit homo imago Dei secundum mentem; quæ quidem hic renovatur in agnitione Dei, tunc vero erit in ea imagine perfecta Dei similitudo, quando Dei perfecta erit visio.

XV. Quidquid in superioribus exposuit, compendiarie sermone complectitur: ac postremo Trinitatem, in cuius perfecta visione nobis beata vita promittitur, ostendit a nobis hic videri tanquam per speculum et in ænigmate, dum videtur per imaginem Dei quod nos sumus.

Hosce libros in Retractationibus collocat inter opuscula circiter annum Christi 400 conscripta, quia illos eo tempore inchoavit. In epistola 120, ad Consentium anno 410 missa, n. 13, meminit operis de Trinitate, quod in manibus habebat, et ob argumenti præstantiam ac difficultatem nondum perficere poterat. In 163, ad Evodium, quæ ad annum 414 pertinet, scribit n. 2 se libros de Trinitate nondum edidisse: et in 169 ad eundem epistola, quæ exeunte anno 415 scripta est, se nondum illos complevisse, n. 1 testatur. Ex epistola 143, ad Marcellinum data sub finem anni 412, licet intelligere, n. 4, amicos ab eo flagitasse, ut hos libros publicaret; ipsum contra diutius eos retinuisse, quam vellet et ferrent. Unde conjicias priorem ipsam publicationem, quæ opere necdum absoluto facta est, non præcessisse annum 412. Constat autem alteram nonnisi longo post tempore factam, cum ipse in libro 13 citet illud quod scripserat in libro 12 de Civitate Dei, qui ante annum 416 perfectus non fuit. Libro 15 citat Tractatum 90 in Joannem. Ad istud opus Prosperus remittit lib. de Prædestinatione Sanctorum, cap. 8, ratus id jam in Galliis haberi.

Cassiodorus senator, in Institut. cap. 16, laudat quindecim libros, quos Augustinus de sancta Trinitate mirabilis profunditate conscripsit, curiosa intentione meditandos. Eosdem libros e latino sermone in græcum transtulit Maximus Planudes monachus, qui sub Andronico seniore vivebat, circiter annum 1350. Demetrius vero Cydonius sub Joanne Cantacuzeno, capituli aliquot vertit ex ejusdem sermonibus. Has versiones Romæ asservari in bibliotheca Vaticana, testatur Possevinus in Apparatu. Vidimus Indicem Ms. codd. Græc. biblioth. Vatic. qui est penes V. C. Antonium Faure Doct. Theolog. Paris. et similem alium in codice Colbertinæ bibliothecæ 5125, in quibus hæc leguntur: Τοῦ μακαριωτάτου Ἀγιοῦ ἐπισκόπου Ἰππῶνος περὶ Τριάδος βιβλίον πέντε πρὸς τοὺς δέκα, ἄνω ἐκ τῆς Λατίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα μετῆνευκεν ὁ σοφώτατος καὶ τιμιώτατος μοναχὸν Μάξιμος Πλανουδῆς. Item: Τοῦ μακαρίου Ἀγιοῦ ἐπισκόπου Ἰππῶνος κεφάλαια ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων παραβληθέντα ἐκ τῆς Λατίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα μετῆνευκε Δημήτριος ὁ Κυδωνῆς. Vide Allatium, lib. 2 de utriusque Ecclesie Con-sensione, cap. 17, § 4.

Domino beatissimo, et sincerissima charitate venerando, sancto fratri et consacerdoti papæ AUGUSTINO
AUGUSTINUS, in Domino salutem.

De Trinitate, quæ Deus summus et verus est, libros juvenis inchoavi, senex edidi. Omiseram quippe hoc opus, posteaquam comperi præreptos mihi esse sive subreptos antequam eos absolverem, et retractatos, ut mea dispositio fuerat, expolirem. Non enim singillatim, sed omnes simul edere ea ratione decreveram, quoniam præcedentibus consequentes inquisitione proficiente nectuntur. Cum ergo per eos homines (quia priusquam vellem, ad quosdam illorum pervenire potuerunt) dispositio mea nequivisset impleri, interruptam dictationem reliqueram, cogitans hoc ipsum in aliquibus meis scriptis conqueri, ut scirent, qui possent, non a me fuisse eosdem libros editos, sed ablatos priusquam mihi editione mea digni viderentur. Verum multorum fratrum vehementissima postulatione, et maximo tua jussione compulsus, opus tam laboriosum, adjuvante Domino terminare curavi: eosque emendatos, non ut volui, sed ut potui, ne ab illis qui subrepti jam in manus hominum exierant, plurimum discrepant, Venerationi tuæ per filium nostrum condiaconum charissimum nisi, et cuicumque audiendos, describendos, legendosque permisi: in quibus si servari mea dispositio potuisset, essent profecto etsi easdem sententias habentes, multo tamen enodatiores atque planiores, quantum rerum tantarum explicandarum difficultas et facultas nostra pateretur. Sunt autem qui primos quatuor vel potius quinque etiam siue præemiis habent, et duodecimum sine extrema parte non parva: sed si eis hæc editio poterit innotescere, omnia si voluerint et valuerint, emendabunt. Peto sane ut hanc epistolam, scorsum quidem, sed tamen ad caput eorundem librorum jubeas auteponi. Vale. Ora pro me.

In libros de Trinitate vide lib. 2, cap. 13, Retractationum, tom. 1, col. 635, a verbis, Libros de Trinitate, n. 1, usque ad verba, De Trinitate disserimus, n. 3, col. 636. M.

